

B a k a i B e n e d e k

Nagyvonalakban összeállított életfolyása már régóta ismeretes. Tudjuk, hogy a debreceni főiskolában először 1622-ben jelentkezik mint rektor,¹⁾ a továbbiakban azonban téved a róla is megemlékező Szombathi János, amikor a sárospataki tanárok életrajzában azt állítja róla, hogy 1622 után ment külföldre, mégpedig először Belgiumba.²⁾ Ezzel szemben a wittenbergi magyar hallgatók névsorában 1615 október 2-án találjuk "Benedictus Bakay Cassoviensis Pannonius" nevét.³⁾ Ettől az időtől kezdve azután évekig itt tanult, ugyanis 1618 október 21-én, mint "Benedictus Bakaynus Cassoviensis Hungarus", innen intéz levelet dr. Rem György nürnbergi tanácsoshoz.⁴⁾ Wittenbergből hihetőleg Heidelbergbe óhajtott volna átmenni, azonban - miként Szilágyi Benjámín István írja - "miután a Palatinatusban a heidelbergi akadémia elveszett, ... elkezdők tanítványainkat. .a belga akadémiákra utasítani tanulás végett."⁵⁾ Nagy Sándor szerint külső országokból 1622-ben hazatérve, a debreceni iskolában valószínűleg 1624-ig tanárkodott. Ekkor azután megint kivándorolt.⁶⁾ Ezért találjuk tehát a leydai akadémiára 1624 május 13-án beiratkozott "Benedictus Bakay Cassovius Ungarus (Annorum) 27, T(heologiae studiosus) nevét.⁷⁾

Már a megelőző adatok is bizonyítják, hogy kassai származásu

-
- 1) Thury Etele: Iskolatörténeti adattár. II. Pápa, 1908. 108.
  - 2) SpFüz. 1865: 173.
  - 3) Asztalos Miklós: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601-1812. Bp. 1931.
  - 4) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert naplója. 390-391.
  - 5) SpFüz. 1865: 173.
  - 6) Nagy Sándor: A debreceni református kollégium. Hajduhadház, 1933. I. 398.
  - 7) Archiv. N. F. XVI. 205.

volt, az utóbbi feljegyzés pedig születési idejét is meghatározza az 1597. esztendőben. Látható tehát, hogy nagyon korán, már 18 éves korában külső országokbeli tanulásra szánta reá magát. Arra gondolhatunk, hogy Alvinczi Péter kassai pap volt a buzdítója, mert hiszen ő is ugyanannyi idős lehetett akkor, amikor a wittenbergi magyar bursa anyakönyvét aláírta.⁸⁾

Tovább idézve az "Acta synodi nationalis" szavait, azt olvasuk, hogy a belgiumi akadémiák magyar növendékei közül "némelyek hogy világot lássanak, a brittániai szigeteket is meglátogatták, ...először mentek oda Csombor Márton, Magyarország nagy utazója, Bakai Benedek, Salánki György, Kereszturi Pál" stb.⁹⁾ De ugyanezt bizonyítja Kassa város egykori jegyzőkönyve, amelyben 1625. szeptember 29-én fel van jegyezve, hogy Alvinczi Péter kijelentése szerint "vagyon Kassa városának alumnusa kettő is ott fenn Angliában, Bakai Benedek uram és Tállyai uramék."¹⁰⁾ Valószínű, hogy mindketten Cambridgeben tanultak, minthogy Thállyai János 1626. március 10-én Kassa városához innen intézte levelét.¹¹⁾ Megfordult azonban Oxfordban is, merthogy Bakai még ugyanebben az esztendőben az utóbbi helyről írta levelét ugyancsak a kassai tanácsnak, valamint egy emlékkönyvben örökitett meg latin és magyar nyelven írott emléksorokat.¹²⁾

Angliából visszatérő útjában Bakai a bázeli egyetemet keresve fel, ott 1627 márciusában "Benedictus Bakay Cassovius Hungarus" néven iratkozott be.¹³⁾

Közel másfél évtizedet töltvén egyetemeken való tanulással, nem csoda tehát, hogyha töménytelen tudással telve el Miskolczi-Csulyak István "hires Bakai Benedek"-ként emlegette.¹⁴⁾

-
- 8) Imre Sándor: Alvinczi Péter. Hódmezővásárhely, 1898. 8-9.
9) SpFüz. 1857: 167, 1865: 168, továbbá Trócsányi Berta: Magyar református teológusok Angliában. Debrecen, 1944.
10) Kemény Lajos: Alvinczy Péter életéhez. ItK. 1904: 241.
11) ItK. 1909: 484.
12) Pongrácz József: Magyar diákok Angliában. Pápa, 1914. és Mak-kai László: A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen. Bp. 1952. 54; idézik a TT. 1885: 183. lapról.
13) Zsindely István: A bázeli egyetem anyakönyvéből. SpFüz. 1860: 156.
14) SpFüz. 1865: 168.

Haza érkezve, először is a kassai iskola másodrektori állásába rendeltetett, 1630 május 1-én azután innen hívta meg a sáros-pataki schola ifjusága intézetük elsőigazgatójának. Természetes, hogy Rákóczi, aki ekkor még nem volt fejedelem, mint nagy tekintélyű patrónus, maga segítette elő Bakainak Patakra jövetelét, a kassaiak pedig, akik a hosszú akadémiai tanulás költségeit fedezték s így mintegy magukhoz kötelezték, mégis önként lemondottak róla.

1630 július 2-án ünnepélyesen iktatták be a pataki főiskola igazgatói állásába s miként a történetíró Szombathi megjegyzi, ő volt az első, aki Patakon a professzori címet használta, viszont abban téved, hogy az igazgatóságon kívül egyuttal pataki pap is lett volna, hiszen az a körülmény, hogy Miskolczi Csulyak István 1630 november 23-án keltezett levelének címzése lelkipásztori mivoltát is megjelöli, egyáltalában nem jelent mást, minthogy - az egyes iskolamesterekkel ellentétben - ő már felavatott pap is volt. A felszentelést bizonyosan külsőországokbeli akadémiákon tett vizsgájával érdemelte ki. Ez ugyanis a maga idejében nem volt szokatlan jelenség, ellenben idehaza, mint parókia nélküli iskolaigazgató, nem szerezhette volna meg ezt a fokozatot.

Sárospatak 1632 decemberi összeírásában együtt találjuk az egyházi személyek házáat, ugymint "Tolnay Istvan Uram haza, melliet urunk most epített, Bakay Geörgy praedicator vram haza, Caroly Istvan praedicator vram haza, Bakay Benedek feo schola mester haza, Salanky Geörgy 2-dik schola mester haza, az cantor haza."¹⁵⁾ Tehát e névsor is azt bizonyítja, hogy Bakay Benedek az egy esztendővel korábban ide rendelt Salánkinak is rangban elébe helyeztetett.

Külsőországban kialakult szelleméről, sőt itthoni munkálkodásáról sem sok emlékünk maradt. Azonban bizonyos, hogy patrónusának fejedelemmé történt választása után sem szűnt meg az a kapcsolat, amely őt a gondosan istápoltt pataki kollégium révén Rákóczihoz fűzte. Így találtam a kolozsvári sáfárpolgár számadáskönyvében 1632 szeptember 1-én feljegyezve: "Erkezuen Patakról Vrunknak Feo Schola Mestere Bakay Benedek hatod magauál, Vrunk maga hozat-

---

15) Makkai László: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp. 1954. 188.

ta sietséggel hozzája."16) Ezzel az idézettel kapcsolatosan arra gondolhatnánk, hogy a fejedelem netalán a tanulósrba cseperedett három fiának nevelését kívánta volna Bakaira bizni, miként ezt néhány év múltával a hasonlóképpen kiváló tudású és világot járt Kereszturival megcselekedte. Igen ám, de azt tapasztaljuk, hogy a fiuknak már volt nevelőjük. Ugyanis a sáfár ugyanennek az évnek január 12-én arról ad számot, hogy "Erkeszek Karoli Peter (Vrunk Asztalnakia) Pattakrol, Vrunk kwlte volt Fogarasbol az Feiedelem Fiainak Pedagogust hoztot, negied magaual volt."17) E nevelő neve pedig Erdőbényei Deák János, akinek alkalmazása eleve lehetlenné teszi a Bakaival való összefüggésbe hozást. Inkább hihető tehát, hogy Rákóczi - Bethlen nyomdokát igyekeztvén követni - a főscholamesternek Fehérvárra történt lehívása az iskola fejlesztésének gondolatával hozható összefüggésbe. Látjuk ugyanis, hogy ugyancsak 1632 március 16-án azt jegyezte fel a kolozsvári sáfár, hogy "Az Varadi Iskola Mester erkeszek Gasparus Debreczeni Vrunk eő Nagha hiuatta be,"18) e jövetel pedig a váradi iskola gyarapodásával van szoros kapcsolatban, hiszen már tudjuk, hogy Rákóczi a váradi vár mindenkori kapitányának 1636 február 4-én olyan tartalmu rendeletet adott, amelyben azt juttatta kifejezésre, hogy... "még mikoron Isten ez méltóságos fejedelmi tisztben, s állapotban hejheztetett,... ily deliberáltunk volt, hogy valamikor a váradi scholának három tanító mestere lészen, a ketteit ott való váradi házunknak jövedelméből tartassuk,... az harmadikra pedig a város tartozzék gondot viselni."19)

Ez az intézkedés bátorit fel arra a feltevésre, hogy Sárospatakon még inkább tételezzünk fel valamiféle iskolafejlesztő intézkedést, különösen, hogy ide is a váradihoz hasonló kitűnő főscholamestert sikerült megnyernie. Emellett az események sorozatába iktathatjuk talán azt a körülményt is, hogy a fejedelem 1632 februárjában a sárospataki elsőpapot, az iskola felügyelőjét is magához hívatta: március 3-án Fehérvárról vissza-"Erkeszek Thonay Istuan Vrunk Papia niolczad magaual Vrunktol, ment oda ki Varadda,

16) Sáfár. 1632. 109, 311.

17) Sáfár. 1632. 13, 15.

18) Sáfár. 1632. 26.

19) Csernák Béla: A református egyház Nagyváradon. Bp. 1934. 161.

Vrunk eő Nagha kesertette."20) Bizonyos, hogy semmiképpen sem ok nélkül tette meg a Patakról Fehérvárig és vissza huzódó utat.

Nem tartom lehetetlennek, hogy e tájban rendelték a pataki kollégiumhoz harmadik mesterképpen a hasonlóképpen Angliát járt s ott Cambridgeben tanult Ruszkaí Andrást.

Bakaí élete nagyon rövid időre terjedt. Miskolczi szerint hirtelen hunyt el. Halála 1633 február 19-én történt, temetése pedig február 24-én csütörtökön reggel 8 órai kezdettel ment végbe.21) Bárha semmi írásos munkát nem hagyott maga után, mégis úgy látzik, hogy egyik legkiválóbb tudósunk volt, aki közéletünkéből már 36 esztendőskorában s pályája kezdetén távozott el.

Emlékei után kutatva, 1650 január 14-én Kassa városában találjuk meg Bakaí Benedek árváinak házáat.22) Valószínű tehát, hogy apjuknak szülőföldjén öröksége volt s ezért családja ott vonta meg magát.

Ez az ingatlan ugyanis eredetileg Bakaí Ötvös Györgyről szállhatott reája, akiről, mint a Kassa városi ötvös céhnek másod céhmesteréről az 1600-ol. években, első céhmesteréről pedig az 1608-09. esztendőskben van emlékezet.23)

A debreceni református nagykönyvtár őriz egy "Christiani Bechmani Bornensis De Originibus Latinae Linguae" című, 1616-ban, megjelenési hely nélküli könyvet. Ennek belső borítólapjára fel van jegyezve: "Ex libris Benedicti Bakaí. Hunc librum ea conditione in theca coetus S. Patachien. repositum velim si unquam sacerdos p. m. Benedicti Bakaí recipere voluerint, queant. G. Salancki.

---

20) Sáfár. 1632. 56.

21) SpFüz. 1865: 173.

22) Kerekes György: Polgári társadalmunk a XVII. században. Kassa, 1940. 56.

23) Archaeologiai Közlemények. XXI. köt. 232.